

1.

Hollander Dávid, Hack Júlia és Hollander Vili bácsi harmincéves fia 1947. február 18-án indult Pestről, 19-én délután érkezett a kisvárosba. Gyerekkora, családja kisvárosába. Három éve nem látta.

Bő három év telt el, mióta egyik napról a másikra szétszpriccelt a család, annyi idejük se marad, hogy levélben megbeszéljék a régió távolabb élő, de még veszélytelenül elérhető rokonait, elkötelezett ismerőseit. Azonnal indulni kell. A román kiugrás hírért az öreg Hollander már úgy kommentálja egy közös családi vacsorán, meg kell tenni az előkészületeket, Horthy lapátra kerül, a németek nem hülyék, nem ismétlődhet meg, náci frontország leszünk, Dávid, intézkedj. Dávid intézkedik, de a viszonyok nem engedélyezik a hatékony intézkedést. Ehelyett készül, pakol, indulásra készen tartja a kocsikat. Készítik a listát, ki, hol húzódik, hol húzódjon meg, egyeztetni próbálnak, biztosíték után járnak, hogy ne legyenek szem előtt, amíg – remélhetően gyorsan – átsöpör az ország fölött a front, és vége ennek az egésznek.

Ami a belvárosban történik novemberben, arra senki nem számít. Egy kis párt, eddig sem bujkáló helyi rablóbandája, nem várva ki a központ utasítását, az éjszaka és a köd fedezéke alatt végigfosztogatta, gyilkolta a belvárosi üzleteket, a boltokhoz tartozó lakásokat.

Az öreg Hollander bácsi a tervek szerint szedte szét a két nagycsaládot kisebbekre, programozta el a megbízható címek felé, osztotta fel a járművek közt, indította útnak Váctól Besztercebányáig. Dávid két központinak számító pesti címet kap, két kisebb fiával indul, a feleségével. A város még szörnyülködik, Hollander Dávid már úton, menekíti a szűkebb családot. A város még az eseményeket tárgyalja, járja körbe a köveken feketéllő, homokkal felszórt vérfoltokat, a Hollanderek már elhagyták a város. A vér a két kamaszlányhoz, a Kohn lányokhoz tartozik, Irénhez és Olcihoz, és apjukhoz, Kohn Frigyeshez, az omnibuszcég tulajdonosához, a következő folt hat házzal fentebb a járdaszélen Eisenberger zenetanárhoz. A Hollander lányok ötven éve mind az Eisenberger-zeneiskolában tanulnak. A Debreczeni cukrászda, Karádkút legkitűnőbb cukrászdája még úszik a vérben, éjszaka ide gyűjtik össze a gazdagabbját.

*

Hollander Dávid egyszerre látja az ezt követő, máig tartó időt egyszerre felmérhetetlen százezer évnek, egyszerre egy pillanatnak. Elszédül tőle. Bergenben azt mondta magának, türelem, nem szabad, tilos hazagondolni, mert csak magad eszed, és a koszt úgyis kevés. Később az osztrák Wellsben azt, már közelebb vagy haza, és minél közelebb vagy, annál többet gondolkozhatsz, hogyan legyen otthon. De egy pillanatig nem merült fel lehetőségként, gondolkodás nélkül utasította vissza az amerikaiak ajánlatát, akik – az Alpenjäger-kaszárnya kétszázhetven diplomás menekültje nyu-

gatra telepítése céljából – autókat küldtek értük. Győrben, itt már az orosz tudása érvényesült, azt mondta magának, már csak egy nap Pest, Pesten azt, innen már csak egy nap Karádkút.

De nem indult, várt, amíg a felesége is megérkezett a pesti lakásba, betegen. A két kisfiú nélkül. Nem utazhat a gyógyulásig. A család ismeri az elérhetőségeket, itt keresik, találják meg, ha hiányzik valakinek. Néha belegondol, mi lehet a két karádkúti házzal, de elhessenti.

Nyugatról, Racsó felől közelítik a várost. Hollander követi az időjárásjelentést, remélve, így elkerülheti a havazással járó útakadályokat, de feltámad a szél, a soha nem látott hófúvások meghosszabbítják az utat. Számol ezzel, amikor az Igazoló Bizottságok ellenőréként végre kiszabadul a fővárosból, de nem várhat tovább. Hét embert visz magával a különítménybe, a helyettesét és egy sofört, a háborút végigszolgált öreg Tatra kisteherautóval. Hétfőn indulnak, veszett hóesésben. Előtte Hollander eszébe jut, hogy megnézza a szerszámokat, ha baj adódna, ne álljanak tehetetlenül. A raktárból lapátot, homokos tűz-ládákat rakat a kocsira, őrbundát, lópokrócokat. A ládákat a kiserelt padozat helyére rakatja, azon ül majd a legénység, és ha kell, felhasználják a tartalmát. Ismeri a téli viszonyokat a folyó mentén, tíz emberre vételez pálinkát, amerikai húskonzervet, téglalakú kenyeret. Négy napot szán az útra odaviszsa. Feleségének ígéri, csütörtök estig mindenképpen, ha az ég a földdel, ha cigánygyerekek potyognának. Ehhez képest a soha nem látott februári hóesésben kedd délutánra teszik meg az alig száz kilométert.

Nyugati irányból a család elsőként épült „nagyházát” érik el a városban, a Gereblyés lapos fölött a dombtetőn, a Kázmér utcában. Mindkét „nagyház” a folyóra merőleges Kázmér utcára épült három évtized különbséggel. Az elsőben éltek a dédszülei. Dédapja és a testvére, dédanyja és a testvére. Egyszóval, két testvér elvett két testvért, és közös házban laktak. Közös vezették az üzletet. A közös családi üzletet, amit „Alexander Hack und Hollander”-nek neveztek. A Generali, az Assicuratione Generali része, olasz biztosító intézet, amit a környéken képviselnek. Három megyére jár az elsőbbség, a kizárólagosság. Házbiztosítás, gabonabiztosítás, tűzbiztosítás, ilyesmi. A családi legendárium szerint a legidősebb fiú érteti meg a két dédapával, hogy a város túlsó végén is el kell zárni a csapot, mielőtt másnak eszébe jut, és egyszerre nem kényszerítik a fáradt lovakat a hosszú, csalóka domb megmászására. Hetente kétszer piac Karádkúton, szerdán és vasárnap. A parasztok két irányból, keletről és nyugatról érkeznek áruval a városkába. Az egyes számú „nagyház” a Hackház, a nyugati városrészben épül az első nagy regionális sikerek korában.

Így esik, hogy két, hajszálla ugyanolyan öreg kereskedőház áll a városkában. Két család. Két nagy, két-két családra méretezett ház, két nagy telek, nagy udvar. Megrakott lovas szekér is foroghat az udvaron. A két déd-testvér – déd-házaspár – berendezése is, bútorzata is milliméterre azonos a két milliméterre egyforma házban. Talán takarékoságból, hogy a terveket ne kelljen újragyártani, talán bevált az eredeti terv. A bútorzat is egyforma, ugyanannál a zsidó asztalos és kárpitós műhelynél rendelik.

A város előtti keresztútnál megállítja a teherautót a kora esti puha, ritka hóesésben. Kiszáll, sétál néhány méter, hogy ne hallja a ponyva alatt fagyoskodva szentségelő katonák dobogását. Megáll a dombhajlat élén. Látja a városka párában szürkülő házait, a kopasz szeder-, körte-, és cseresznyesort, amint követi a nagy S kanyart leíró Kázmér utcát. Sötét tömbként érzékeli a várost keresztben átszelő folyót szegélyező fűzeket. Addig nem lát le. A levegő párás, nedves, a felhő mélyen a házak fölött. Gyerekkora városa, gondolja. Nem érez semmit, csak a hideget, ugyanakkor a bizonyosság örömét, hogy hazaérkezett. Hazajutott kiválasztottként.

– Induljunk – mondja a sofőrnek.

A Tatra felmorog alattuk, csikorog a hó.

Hollander tudja, hová megy, tudja, mi várja. Értesült róla, hogy a város súlyos veszteségeket szenvedett, az oda-vissza többször áthullámzó front nem kímélte, hogy a folyóparton álló városháza romokban, hogy a közösség életének újraindításához a működésképtelen épület helyett megfelelőt kellett keresniük. Azt is tudja, hogy a részben szétszóródott, részben deportált, közvetlenül a háború után nem jelentkező család egyik tagjától se kérhetek engedélyt a házfoglalásra. Hollander elfogadja. A háború alatt se kérdeztek senkit se az orosz, se a német parancsnokok, hogy beköltözhetnek-e.

Most a békét kell megnyernünk, gondolja, de visszavonja azonnal. Gyerekkora házai közt broszúra ízűnek érzi a súlyos szavakat. Most újra nem akar megmenteni népet, nemzetet, hazát. Rendezni mielőbb a város rendezetlen dolgait, végiglapozni a családét, aztán haza a lábadozó asszonyhoz. Induláskor eldöntötte, nem kíván személyesen belefolyni a hivatali ügyekbe, mindent a helyettesére bíz, ő a család dolgában tesz rendet, amíg a csapat átnézi, felülvizsgálja, ellenőrzi az aktákat.

Száz méterről látja, fehéren füstöl a Hack-ház fölötti pékség. Talán sógor, nővére férje is hazaérkezett, gondol Hollander Dávid a testvérére, akiről semmi hír a háború vége óta. De a pékség utcára néző ablakai sötétek, nem állítja meg a kocsit, gurulnak lassan a Hack-ház elé.

Késő délután. Hideg, téli késő délután, éppen a sötétedés beállta előtt. A városzélről eddig megtettek másfél kilométert, de egyetlen élő embert nem látott. A járdák, az utcák hó alatt. Nyomot, nyomokat se lát.

– Óvatosan kanyarodjon – figyelmezteti Hollander a sofőrt. Hirtelen eszébe jut, hogy a bejárót lovas szekerek számára készítették annak idején, a Tatra nyomtávja szélesebb, és Riza néni, a mindenkori, egymást követő Riza nénik soha nem engedték szélesebbre szabni, kellett a szegély a büdöskéknek. A büdöske kora tavasszal kikerül és sokáig bírja.

A fényszórók bevilágítanak az udvarba. Helyet keresve araszolnak az udvarra, ropog a térdig érő hó. Valaki az épületből felkapcsolja az udvari világítást. A szakasz elfagyva, mereven mászik, ugrik a ponyva alól a hóba. Hangosan jajgatnak, szentségelnek. Hollandert ingerültté teszi emberei viselkedése. Lakott területre értek, legyen elég, viselkedjenek katonaként.

– Sorakozó! – üvölti.

Várja, amíg lassan a Tátra megadott oldala mellett morogva sorba rendeződik a csapat, nem tudják mire vélni, eddig kifejezetten baráti volt a nexus parancsnok és emberei között.

– Kezük, lábuk megvan? – kérdezi továbbra is üvöltve Hollander, és láthatóan elvárja a választ.

– Igenis, parancsára.

– Megfagytak? Hangosabban a választ, a hétszentségit! – csapja hozzá Hollander, mert halknak találja.

– Igenis, nem! – zúgják kelletlenül.

– Akkor mi a lófaszt siránkoznak, mint egy csapat iskolás lány a zivatarban?

Erre nem tudnak válaszolni. Hideg van, és túl hosszú a kérdés.

– Megérkezünk, elszállásolunk, befűttetünk egy termet, reggel kezdjük a munkát. Reggeltől Ottó hadnagy – mutat a helyettesére – a parancsnok.

Azt csak reméli, hogy az utcafrontra nyíló lévő kiskraktár üres, a kályha is benne maradt, ha nem, más megoldás után néz, az emberei már ma meleget egyenek, melegben aludjanak. Akár így, akár úgy, ezt megszervezi. Holnap papírmunka, irodamunka, amit kimerült személyzettel kilátástalan elkezdni. Haladnia kell, és a haladáshoz ideális körülményeket teremt. Nincs mese.

2.

Amíg Hollander a katonákat rendezi, elöl, a tornácon, a hátfényben megjelenik egy kicsi, kucsmás ember, kifordított báránybekecsben, koppanó katonacsizmában. Közelebb lépdel, kivárja a parancskihirdetés végét, csak akkor szól le a lépcsőn, amikor a katonák elhallgatnak, hogy jó estét kívánok, kit keresnek az urak. Hollander, mint akit megszúrtak, úgy fordul hátra, lép közelebb, hajol a kicsi emberhez, nézi meg az arcát.

A kucsmás előbb ismeri fel:

– Nohálá istennek, Dávid úrfi, hát megérkezett.. – esetlenül megöleli, Hollander visszaölel.

– András bátyám, maga az első élő ember, akit látok.

Kiss András a Hack család mindenese, gondnoka vagy tizenöt-húsz éve. Ölelik egymás, úr és szolga. A boldog békeidőket ölelik, amikor még rendben mentek a dolgok. A kucsmás kicsi ember az orosz fronton eltűnt két fiát öleli, akiknek nyoma veszett, Hollander nem tudja hirtelen, mit. Hollander Dávid nem ölelkezős fajta, de igen megőrül, hogy végre, ha nem is a közvetlen családot, de legalább azok közül lát valakit, akik ismerik a családját, akik informálhatják, mit történt, mióta elhagyta a várost.

Percek alatt átrendezik a kiskraktárt. Az öreg megmutatja a favágató színt. Ágyak nincsenek, összetolt üres lőszeres ládákon rendezkednek be nagy, vörösréz kályha körül. Hollander csak aztán hagyja ott a szakaszát, amikor serceg a zsír a szalonnából

a lábas alján, rá a vöröshagyma, bolti márványlapon aprítják a menetben, erdőszélen lőtt őz combját.

Az öreg végigkíséri a házon Hollandert, a kuckóig, amit a gondnoknak rendezett be a hivatal. A nagylakás nem sokat változott. Az illetékesek nem rendezték át ahhoz, hogy valódi városházává változzon, inkább bezsúfolták, ahová fértek az épen maradt aprófiókos szekrényeket, azokból működik a város hivatala. Az olajképek eltűntek a falakról, otthagya a tapétán jellegzetes világos foltjukat, szőnyeg nincs a szobák közti átjárókban, a küszöbökről eltűnt Rezi néni kínosan óvott, halálra vikszolt padlóviasz fénye, állapítja meg Dávid.

A gondnok szobája nyitva. Kicsi, kétszer három méteres lefalazott beugró a bejárat kupolája alatt, a háború előtt az árut kínáló parasztok itt jelentkeztek be, innen irányította el a szolgálatos, hogy pontosan merre induljanak a hátsó raktárak felé. Hollandert hanyatt löki a hőség. Évek óta nem érzett hasonló meleget. Évek óta fagyoskodnak télen. Indulás előtt is az volt a legfőbb intézendő, hogyan szerezzen egy hétre előre fát, krumplit, hogy a segítsége, akit a felesége mellé fogadott, képes legyen fűteni egy szobát, ahol az asszony gyógyul. Jól esik a meleg, bár az öreg azt gondolja, azért hőkölt hátra az ajtóból, mert soknak találja, magyarázkodik azonnal.

– Mindenfelől védve ez az alacsony szobácska, jó ez a kályha, Dávid, egy közepes akáchasáb, már szellőztetek, meg ne fulladjak.

– Ki ne engedje az udvarra, András bátyám! – morogja Hollander. – Isten ajándéka a meleg. Fáztunk eleget.

Kigombolkoznak, nekivetkőznek. Hollander, mielőtt kicsatolja övét, lekasztja a kulacsot, a kisasztalra koccantja:

– Akad valami kisebb begréje, András bátyám?

– Mi rejt a kulacs?

– Pálinkát.

– Ójaj, akkor ez nagy – mondja az öreg, és kisebb cserépre cseréli a szalagos polcra a már lepakolt boros bögrécskéket.

Hollander tölt, az öreg elé tolja az egyik cserepet.

– Fogjuk meg, amíg van mit – mondja.

Felhajtják.

– Laciról és Kisbandiról mi hír? – kérdez Hollander az öreg két fiára.

– Nem sok. Egyetlen katonatársukról tudni, hogy fogságba esett, a Donnál. De ő se ír a szüleinek. Az egész század nyom nélkül tűnt el.

– Majdcsak jönnek a jó hírek lassacskán...

Ezen elhallgatnak. Behallatszik, hogy a katonák fát hasogatnak a favágató hosszú életetője alatt, duhog a csomósabbja, reng az udvar.

– Igyunk még egyet? – kérdezi Hollander, amikor sokallja a csendet.

– Igyunk – mondja az öreg, – ne pimpósodjon.

Tölt. Halkan csörren a kulacszáj a cserépen.

– Andris bátya, az enyémeokről valami hír? Ki érkezett meg, kiről tud valamit?

Hátra dől. Hollander figyel a borostás arcot.

– Marika jött és ment, Wolfbőrös menyé. De a raktár, a díszműves műhely leégett, a ház csupa rom, egy éjszakát se maradt.

– Hack Mari, az unokatestvérem. Meg se tudott szállni?

– Nem tudom, hogyan történt, később jött a hír, hogy Marika itthon járt.

– Kivel beszélt?

– Azt nem hallottam. Csak hogy jött és ment.

Hollander kiszámolja százalékosan, hogy mennyien érkeznek haza mennyiből. Forgatja a pálinkáscserepet.

– Andris bácsi, hogyan történhetett, hogy mindenkit elvittek? Nem értem. Amikor tavasszal elutaztam a gyerekekkel, szinte mindenkinek megvolt a rejtékhelye, ha durvul a helyzet. A novemberi szabad rablás után mindenki készült.

– Nem volt mit tenni, senki nem tudott mozdulni se. A csendőrök nem hirdettek, nem volt kisbíró, kidobolás, kész listával lepték el a falut, nem hagytak ki egy kieső zsidóházat, műhelyt, kisüzemet sem. Egy órát adtak pakolásra. Nem volt mód felkészülni. Üres vonattal jöttek éjszaka, kitoltak az egyes vágányra, délben a tele szerelvény már indult. A város dermedten nézte. Száz csendőr, kétszáz, nem is tudom, kakastoll, csizma mindenütt.

– Kevesen mentek el, mint mi?

– Hát nagyon sokat elvittek. Nagyon sokat. Csak mentek át a hídon a hirtelen batyukkal.

– Igen – válaszolja Hollander. – Meg aztán nem volt hová menekülni, mint kiderült. Hack Viliéket Kassáról vitték el, bennünket Pestről.

– Hát nem nagyon volt... – néz az öreg.

Hollander forgatja pálinkáscserepet. Arra gondol, megkérdezhetné, a városban voltak-e hungaristák. Meggondolja. Nem kérdezi. Nem akarja bevonni az öreget, ne érezze úgy, hogy besúgásra készíti.

– Andris bá, a fenti ház hogy vészeltél túl? – kérdezi hirtelen.

– Kutyaúl. Ha oda készül, fiatalúr, vegyen nagy levegőt.

– Mert, mi a baj? Mi történt?

– Nincs benne semmi. De egy foglalat sincs. Ablak sincs. A hombárokkel kezdődött, ami találatot kapott, beomlott, elkezdtek a tégláit elhordani a romos házak javításához. Aztán valaki bejutott a hirtelen lezárt házba, onnan nem volt megállás.

– Utcabeliek?

– Hát kik? Ki más? A közelieliek. Szállítóeszköz nélkül, tragacson, tróglin, az a két utca.

– Nem baj. Jobb a bombánál, jobb, mintha leég. Közelebb visszaszerezni.

– Hogyan, fiatalúr? Ha megtudják, hogy hazajött ennyi idő után, előbb eltüntetik, elégetik, minthogy bevallják, hát az két-három utca mind a Hollanderben dolgozott.

– Kitalálunk valamit.

Az öreg hümmög.

– Fialalúr, igyunk még egy kortyot, ne melegedjen tovább, és hallgassa meg, mit gondoltam ki – mondja.

Feláll, és rövid mondatokban előadja, hogy korán reggel, mielőtt híre menne, hogy Hollander Dávid hazajött, felballag a másik házhoz, csak már ne essen éjszaka ez a rohadt hó, elég belőle, bejárja a környező utcákat, rákopog a háború előtti munkatársakra, szól, hogy a Hollander-művek újraindul, körbenéz, és ha lát valamit, mond rá valamit. Csak nem merik elégetni, ha előtte látta.

– Mit szól az ötlethez, fiatalúr? – kérdi az öreg felvillanyozva.

Hollander kiváló ötletnek tartja. Ha pusztá államgővővásról, a tárgyak visszaszerzéséről volna szó, az is. De az elmúlt három évben megtanulta, a tárgyak nem élnek, a tárgyak pótolhatók. Csavar a végén.

– Andris bácsi, talál a raktárban kisebb üvegeket?

– Persze. Mézes, három decis, csatos. Évek óta ott porosodnak, amikor az öreg Hack egy tételben eladta mézet, amit a fia kimérve akart forgalmazni.

– A legjobb. Megtöltünk vagy huszonötöt, harmincat pálinkával.

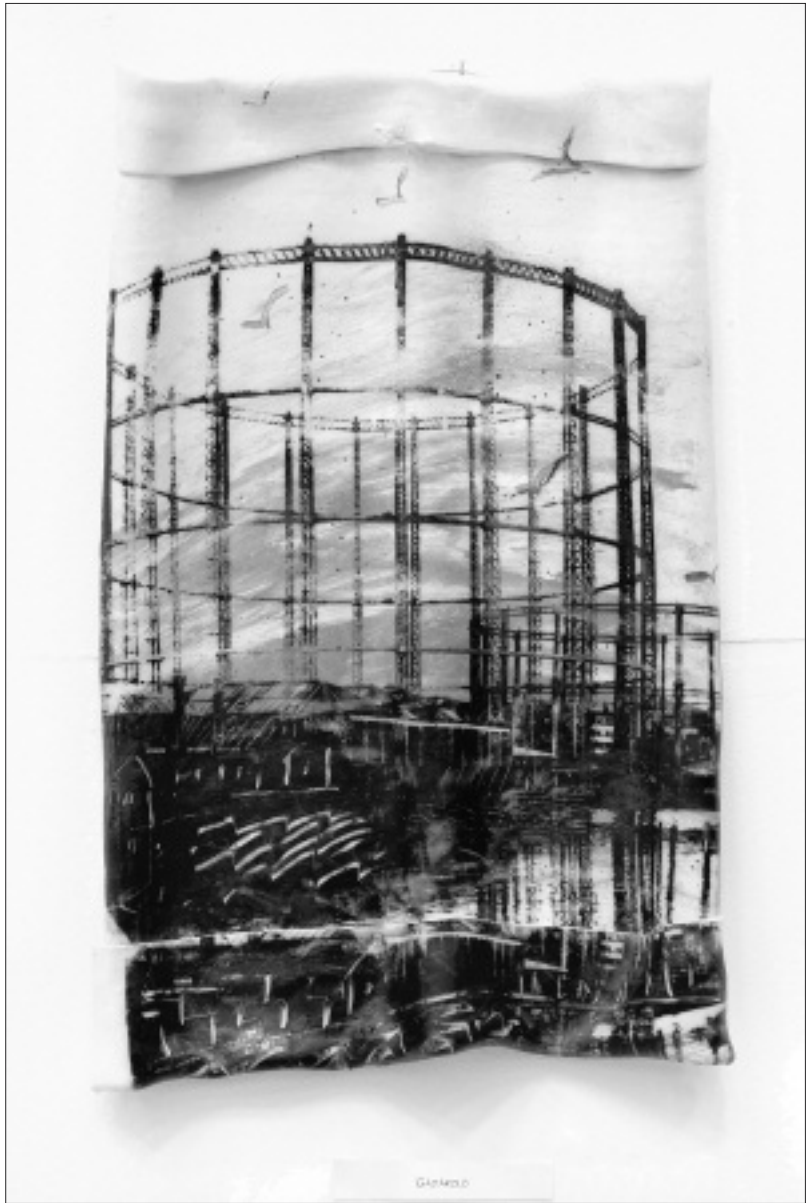
Az öreg érdeklődve néz, mi lesz ebből. A pálinkát szinte aranyárban mérik az idén, annyira nem volt termés tavaly. Hollandernek is tetszik az ötlet.

– Ahová bekopog, azt mondja, hogy Hollander Dávid ezzel a csekélységgel köszöni az imákat, amivel a szülővárosa segítette a hazajutását. És csak ezután nézzen szét ügyesen, hogy mit lát a nagyházból. Jó-e?

Az öreg fejében fordul a pálinkával toldott terv.

– Jó-e? Bizony az.

– Akkor menjünk az üvegekért, ne reggel pancsoljunk vele – mondja Hollander, és a fogashoz lép, lekasztja a kabátját.

Gorham

